

Stärkt forskningsförankring i studentuppsatser

David Cardell

Stärkt forskningsförankring i studentuppsatser

Grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem vid Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen

David Cardell

Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen

david.cardell@buv.su.se

Abstract: I rapporten presenteras ett utvecklingsprojekt för att stärka studentuppsatsers forskningsförankring, inom ramen för en lärarutbildning, fritidshemspedagogik samt i relation till huvudområdet barn- och ungdomsvetenskap. Utmaningar gällande att förankra uppsatsämnen och uppsatsskrivande i aktuell forskning inom kursen Självständigt arbete i grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem identifieras. I korthet skisseras dessa utmaningar i förhållande till lärarutbildningens komplexa innehåll och organisation och fler- och tvärvetenskaplig utbildning. Rapporten beskriver arbetet med en vägledning till studenter och handledare som ska visa på möjligheter och krav inom kursen och området fritidshemspedagogik, vilket ska ge stöd i formulering av uppsatsämnen samt för genomförande av studier.

Nyckelord: uppsats, handledning, grundlärare, lärarutbildning, fritidshemspedagogik, fritidspedagogik, forskningsanknytning, vetenskapligt förhållningssätt, vetenskap

Rapporter om undervisning och lärande i högre utbildning 2021:2

ISSN 2003-1688

© David Cardell

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Inledning

Ett syfte med det pedagogiska utvecklingsprojektet vid Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen (BUV) är att stärka studentuppsatsers forskningsförankring. Detta är en långsiktig ambition som under år 2020 – med fokus på just dessa frågor och programutveckling inom lärarutbildning – visat sig kräva olika former av tankeverksamhet, kollegial reflektion men också prövning i form av formuleringar för prövning av arbetssätt inom ramen för aktuella uppsatskurser.

Under ett års tid – vår- och hösttermin 2020 – har lärare och ledningsfunktioner med fokus på grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem vid Stockholms universitet blickat bakåt och framåt: vi har diskuterat vad som utmärker uppsatser inom vår institution och utbildning, vad som är önskvärda delar av ett Självständigt arbete samt hur studenter får kännedom om detta. Därtill har formuleringar i kursplaner och vägledande texter som lärare och kursansvariga förmedlar till studenter diskuterats och utvecklats.

Utvecklingsprojektet som presenteras i rapporten har bidragit till att bredda och fördjupa kollegiala diskussioner om den specifika lärarutbildningens avslutande uppsatskurs, inklusive ramar och innehåll, liksom dess relation till andra kurser utifrån en kartläggning gällande kursinnehåll, samt genom att identifiera återkommande och centrala delar i utbildningens innehåll som kan synliggöras och betonas i fortsatt utvecklingsarbete.

Med förankring i en bred bas av litteratur om studenters uppsatsskrivande samt om forskningspraktik innefattar ambitionen i projektet att tydliggöra krav och möjligheter inom uppsatsarbete i lärarutbildningen, i förhållande till vetenskapliga discipliner och fält som studenter möter under sin utbildning – inom grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem. Denna rapport lyfter fram några viktiga delar inom utvecklingsprojektet som kan vara av relevans bortom BUV-institutionen och lärarutbildning vid Stockholms universitet. Redogörelsen visar på några av de prövningar och möjligheter som noterats, vilka illustrerar olika tänkbara vägar för examensarbeten inom lärarutbildning och olika överväganden som kursledare, handledare samt studenter kan ställas inför.

Rapporten ger inte ett slutligt eller definitivt svar gällande vad som är den rätta eller bästa vägen – i generell bemärkelse – för att utveckla lärarutbildningens Självständiga arbeten på grundnivå. Några viktiga överväganden kring forskningsförankring visar dock på möjligheter till att pröva och ompröva former och upplägg för Självständiga arbeten i en fler- och tvärvetenskaplig miljö och utbildning. Sammantaget har kartläggningar, diskussioner och

den nämnda litteraturen inom högskolepedagogik och av ämnesdidaktisk karaktär skapat en grund för utvecklingsprojektets slutprodukt: *Akademiskt skrivande och vägledning till uppsatsarbete* (Cardell, 2021). Vägledningen utgör en separat publikation och finns tillgänglig digitalt – via Stockholms universitets Öppna Pedagogiska Resurser, SU-OERD / CeUL-OERD (se: su.figshare.com/SUOER).

En utgångspunkt och arbetssätt

Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen ansvarar för flera omfattande lärarutbildningsuppdrag och det är ett av dessa som fokuseras här: grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem, och närmare bestämt uppsatsarbete inom denna utbildning. Vid BUV är handledare och examinators inom uppsatskurser i form av Självständigt arbete i huvudsak disputerade. En utgångspunkt för detta utvecklingsprojekt är att handledare befinner sig i en nyckelroll, där de i rollen som forskande lärare har flera discipliner och vetenskapsområden att förhålla sig till liksom uppdrag inom ramen för ett lärarprogram – med den kunskap som studenter fokuserar och aktualiserar genom den aktuella kursen.

Av relevans för den här aktuella rapporten är sammansättningen av lärare med uppdrag att handleda arbeten i fritidshemspedagogik. Handledare är i huvudsak anställda som lektorer inom barn- och ungdomsvetenskap, med bakgrund och kompetens inom ämnen och områden som tvärvetenskapliga barnstudier, genusstudier, geografi, historia, socialt arbete, sociologi, didaktik, pedagogik, fritidshemspedagogik, förskoledidaktik, utbildningssociologi och filmvetenskap (exempel från 2019 och 2020). Bredden av samhällsvetenskapliga, humanistiska och utbildningsvetenskapliga kompetenser bidrar med specialkompetens. Eftersom olika discipliner och områden har varierande förhållningssätt till form och innehåll aktualiseras även frågor kring vad en uppsats är eller ska vara. Skiftande idéer om uppsatsskrivande – som de framställs genom litteraturen – behandlas i *Akademiskt skrivande och vägledning till uppsatsarbete* (Cardell, 2021).

Utifrån heterogeniteten i institutionens lärargrupp och att området fritidshemspedagogik liksom barn- och ungdomsvetenskap är under utveckling består en uppgift i att formulera en gemensam utgångspunkt för uppsatsarbeten i en tvär- och flervetenskaplig miljö. Barn- och ungdomsvetenskap utgör ett huvudområde eller ämne i utveckling (se till exempel Johansson & Sorbring, red., 2018). Detsamma gäller

fritidshemspedagogik. Litteratur på svenska och engelska bidrar till att definiera dessa forskningsområden, där tvärvetenskapliga möjligheter och traditioner skrivs fram. I vilken forskningstradition ska studentarbeten förankras och på vilka sätt kan flera traditioner eller förhållningssätt till uppsatsskrivande mötas? Frågor som dessa har behandlats under året och lärare med olika bakgrunder har kommit med inspel och kommentarer kring vad som fungerar liksom är önskvärt. Därtill finns litteratur med fokus på uppsatsskrivande inom bland annat utbildningsvetenskap och lärarutbildning som bidragit till att fokusera diskussioner.

Det är inga akuta behov eller problem som i dagsläget måste hanteras och motiverar det aktuella utvecklingsprojektet. Det handlar snarare om frågor som rests över tid i diskussioner mellan lärare och som handlar om vetenskapliga och didaktiska utmaningar. Gällande de Självständiga arbetenas kvalitet inom grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem vid Stockholms universitet: en granskning av UKÄ har nyligen genomförts och utbildningen bedömdes hålla hög kvalitet. Ett kvalitetsfrämjande fokus på forskningsförankring är något lärare och ledning arbetar för, vilket här konkretiseras utifrån frågor kring Självständigt arbete. I kursplanen nämns begrepp som ”självständighet”, ”adekvat teori och metod” jämte att studenter ska ha kännedom om ”vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet” för godkänt resultat (se kursplan för Självständigt arbete, Grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem, UB302Z). Lärare inom Självständigt arbete har många gånger annan kompetens och inriktning än studenter i den aktuella lärarutbildningen. Det kan råda olika meningar om vad som utgör ”adekvat teori”. Att lärarutbildningens innehåll skiljer sig från de olika specialkompetenser som handledare och examinatorer besitter – i djup och/eller bredd – skapar möjligheter liksom utmaningar i och med att uppsatsen och dess delar kan betraktas på olika sätt – exempelvis vad som utgör en rimlig och väl motiverad teori (se diskussion om exempelvis teori i Cardell, 2021). Studenter erbjuds återkommande övning i att argumentera och motivera sina val; från en uppsatskurs under fjärde terminen, till Självständigt arbete under sjätte terminen. Med detta betonas studenters självständighet i att göra val liksom att resonera kring dessa. I detta utvecklingsprojekt har lärare under året återkommande betonat detta som en viktig och positiv del av studenternas uppsatsarbete.

Frågor om vad som är relevant och önskvärt i uppsatser diskuteras inom institutionen vid lärarlagsmöten och examinationstillfällen, från en termin till nästa. Trots detta förekommer återkommande kommentarer från studenter: lärare sägs förmedla olika budskap om vad en uppsats ska innehålla, vad teori kan vara i förhållande till tidigare forskning och

lärarutbildningens övriga innehåll, samt hur en analys ska genomföras. Denna olikhet är inte nödvändigtvis ett problem men leder också till frågor om hur olikhet liksom skilda traditioner kan förstås och samverkar i praktiken.

En utgångspunkt i det aktuella arbetet har varit att det finns möjligheter och viktiga poänger med att lyfta och samtala om likheter, skillnader och vad som utgör gemensamma referenspunkter inom ramen för akademiskt skrivande och arbetet med uppsatser som förankras i relevant forskning, inklusive adekvat teori och metod. Samtal mellan lärare om ideal för Självständigt arbete löser inte en gång för alla vad en uppsats ska vara och innehålla, men medger en möjlighet att summera, sammanfatta och skapa en riktning framåt som tar fasta på liksom förklarar vad olikheter kan innebära. Annorlunda uttryckt: vilka olika möjligheter som finns, som gruppen av lärare med ansvar för uppsatskurser som fokuserar fritidshemspedagogik bedömer som framkomliga, där olika relevanta val aktualiserar frågor avseende teori, metodologi och vad som motiverar en studie inom Självständigt arbete. Genom att blicka bakåt mot tidigare uppsatser och kurstillfällen har lärargruppen utvecklat och tagit fasta på pågående samtal: om vad som ryms i programmet, vad teori innebär, hur studenter ges inblick i och förståelse för akademiskt skrivande samt vad en uppsats är. Vi har därmed lyft frågor om hur lärare och institution präglar innehåll och form i uppsatskurser. Ur detta har det genererats idéer om att förtydliga och sortera olika former av teori som studenterna möter. Även frågor gällande syfte och akademiskt skrivande har diskuterats i termer av vägledning till studenter. Detta har ägnats tid och kraft, med ett fokus på att konkretisera och tydliggöra frågor där det funnits oklarheter och möjligheter till att stödja studenter i deras arbete med att förankra uppsatser i aktuell forskning.

Ansvariga för programmets uppsatskurser har varit viktiga samtalspartners jämte studierektor och programansvarig, för att omsätta idéer till handling tillsammans med mig i rollen som pedagogisk ambassadör: vi har haft återkommande diskussioner där det lagts en grund för presentationer och dialoger med mer omfattande lärargrupper, som under programdagar och programmöten (under 2020 och 2021). Här har rollen som pedagogisk ambassadör gett möjlighet att avsätta tid och förbereda och strukturera kartläggningar liksom att lägga fram förslag i presentationsform. Detta har bidragit till att förankra förslag liksom att göra dessa till föremål för kritisk kollegial granskning.

Möten har fungerat som ett sätt att fokusera på uppsatskurser – i huvudsak Självständigt arbete – men också för att skapa en bild av hur kurser inom programmet förhåller sig till denna kurs, och vice versa. Att planera in möten var en förutsättning för att få till ett utbyte av idéer liksom att sätta fokus på frågor som ibland behandlas informellt och

”snabbare” inom ordinarie verksamhet (före pandemin), genom samtal i korridorer, lunchrum och programmöten. Möten och samtal har varit ett sätt att dela och granska erfarenheter (Jahnke, 2019) och för att formulera riktning framåt.

Själva utgångspunkten i att genomföra möten skapade utrymme att diskutera vad vi vill i strategiska termer, att tänka kring mål, men också att mötas och resonera om sådant som kanske inte planerats eller funnits med på en agenda från projektets start. Möten utgör således ett viktigt arbetssätt. Att det inte är givet eller helt klarlagt exakt vad ”möte” betyder har öppnat för möjligheter att resonera tillsammans i olika konstellationer och göra det i ett socialt sammanhang – från mötesrum på campus till träffar genom Zoom (för begreppsredogörelse gällande mötens skiftande betydelser, se Hall m.fl., 2019). Detta har fyllt en viktig funktion i att konkretisera och utveckla kursinnehåll och pedagogiska ambitioner inom programmet. Utgångspunkten för dessa möten kan beskrivas som ett sätt att röra sig mot angelägna, aktuella problem och frågeställningar – snarare än att tala på en abstrakt nivå om pedagogiskt ledarskap (Haikola & Svenningsson, 2020). De frågor eller teman som lyfts handlar om forskningsförankring och om hur vi bjuder in studenter till att förhålla sig självständigt till olika tänkbara val och möjligheter som betonas inom aktuella uppsatskurser: gällande bland annat skiftande ideal, traditioner och discipliner.

Under den första delen av utvecklingsprojektet genomfördes kartläggningar och öppna diskussioner med lärare i kursen och programmet om självständiga arbeten. Ambitionen om resultat i detta utvecklingsprojekt innebar att det ungefär halvvägs – vid en punkt då campus stängts ned (under 2020 års pandemi) – var angeläget att producera något framåtsyftande av relevans utifrån gemensamma diskussioner; vilket resulterade i en plan gällande en vägledande text, som nu används inom utbildningen (Cardell, 2021). Detta dokument – benämnd som vägledningen – har cirkulerats i flera versioner mellan kursansvariga, lärare, studierektor, programansvarig samt avdelningsföreståndare. Det har kommenterats i tal, text, ljudfiler och varit föremål för presentationer då programmets lärare och ledning samlats.

En rad positiva kommentarer har pekat på att det är viktigt med klargörande av viktiga och kursspecifika frågor inom programmet med dess fokus på fritidshemspedagogik, att diskussioner som väcks utifrån och i relation till dokumentet är angelägna, att vägledningen inspirerat till fortsatt tänkande och forskning gällande kunskap och vetenskapens roll i samhället. Kritiska kommentarer har fokuserat på eventuella problem som tydliggöranden och kategorisering av teorier/forskningsområden inom programmet kan innebära. De senare har varit viktiga i att utveckla manus för vägledningen till den version som nu publicerats.

Att kartlägga och resonera om kurser bakåt i tiden krävde sin insats från lärare och ledning. Det innebar även att i rollen som pedagogisk ambassadör gå igenom kursplaner, kursbeskrivningar, betygskriterier och mallar för uppsatsskrivande. Viktigt i ett skede var kollektiva insatser, som hänger ihop med möten som benämns programdagar; där lärare och kursansvariga möts – och under 2019–2020 för att kartlägga programmets innehåll med fokus på teori samt ”barnet i programmet”. Dessa kartläggningar innefattar både sammanställningar av dokument, insatser från enskilda lärare med kommenterande och reflekterande inslag, samt en möjlighet att blicka framåt. Därtill införskaffades en omfattande samling litteratur om vetenskapligt skrivande och teorier samt den forskning studenter möter i utbildningen, för att skapa överblick kring uppsatsarbete generellt och inom lärarutbildningen mer specifikt. Litteraturen finns samlad som en resurs även för kommande kurs- och programutveckling. Vad vill vi stärka för att möjliggöra uppsatser som förhåller sig tydligare och närmare forskningsfronten inom fritidshemspedagogik, det framväxande och övergripande området ”extended education”, samt barn- och ungdomsvetenskap? Frågor av denna typ fokuserades under året och genererade olika svar. Det finns därmed inte en slutlig definitiv lista gällande vad som ska göras på sikt för att uppnå exakt definierade mål. Snarare är ambitionen bredare och kan förstås i termer av att skapa förutsättningar så att studenter kan förankra sina uppsatser i forskning och därmed kan bidra till att utveckla ny kunskap inom ramen för lärarutbildning (se Nilholm, 2016).

Självständighet som återkommande betonats ställer krav på studenter har att förhålla sig till områden som fritidshemspedagogik med dess aktuella forskning. Detta utvecklingsprojekt handlar inte om att sätta ramar i form av en ökad detaljstyrning eller definierad agenda för tänkbara uppsatsområden eller -ämnen (vilket diskuterats i lärargruppen under året) utan om att identifiera och tydliggöra den spelplan studenter rör sig på, och inom vilken självständighet aktualiseras. Noterbart är att självständighet i sig inte är ett begrepp med en given betydelse (se till exempel Magnusson & Zackariasson, 2019), vilket givit riktning till utvecklingsprojektet gällande att konkretisera och skapa fungerande definitioner som vi har nytta av ”lokalt” inom det aktuella lärarprogrammet. Det handlar här bland annat om att tydliggöra studenternas ansvar för uppsatsidéer och genomförande av studier, där deras tidigare genomförda kurser presenteras som resurser med skiftande innehåll: från centrala teorier till sådana av mer begränsad relevans för Självständiga arbeten inom fritidshemspedagogik. Därtill hör tydliggöranden och påminnelser om att studenter faktiskt bekantat sig med och arbetat med olika teorier, former för akademiskt skrivande och skiftande sätt att förhålla sig till vetenskap.

För att skapa en för programmet relevant anpassad vägledning för uppsatsarbete har erfarenhetsutbyte lärare emellan spelat en viktig roll. Det gäller detta projekt men också framåt i fortsatta ambitioner att utveckla kurser och studenters förankring och anknytning till den forskning som bedrivs inom institutionen och inom området vid andra lärosäten. Totalt har det pedagogiska utvecklingsprojektet under 2020 innefattat drygt ett 30-tal möten, där en handfull var planerade med presentation av idéer och förslag – inom institutionen – utifrån min roll som pedagogisk ambassadör. Utöver detta har seminarier och verksamhet med presentationer inom Centrum för universitetslärarutbildning (CeUL) varit viktiga under året. Att sammanfatta alla möten och presentationer med de diskussioner de gett upphov till är utmanande – men i någon mening också möjligt, då de resulterat i vägledning och utgångspunkter för studenter (se Cardell, 2021). Vid sidan av dessa konkreta anvisningar och inbjudan till studenter att arbeta för relevant forskningsanknytning handlar denna rapport om processen och lärargruppens olika funderingar. Rapporten drar mer åt essäistisk framställning än fokus på framställning av exakta resultat (se Willig, 2009, samt referenser kring essäform i Cardell, 2021). I och med att vägledningen som beskrivs mer ingående nedan används i uppsatskurser finns möjligheter och ett uppdrag i att utvärdera hur den fungerar framöver.

Uppsatser, forskning och lärarutbildning

Alla teorier och forskningstraditioner som studenter möter genom grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem är inte relevanta som *utgångspunkt* inom ramen för det uppsatsarbete som genomförs under den sjätte terminen. Detta framkommer ur samtal inom lärargruppen inom programmet, men också utifrån en genomgång av hur kursen förhåller sig till andra kurser inom programmet – med utgångspunkt i kursplaner och kursbeskrivningar/vägledande dokument för programmets kurser.

Kortfattat och som en tydliggörande förklaring behandlar inom grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem (1) fritidshemspedagogik, (2) ämnesstudier med inriktning mot idrott och hälsa, musik eller bild, samt (3) ett vidare innehåll genom den utbildningsvetenskapliga kärnan (UVK). Till detta kommer exempelvis verksamhetsförlagd utbildning. En kartläggning och genomgång av programmets innehåll visar på förekomst av en rad forskningstraditioner och kunskapsområden, inklusive: vetenskapsteori, kunskapssociologi, ämnesdidaktik, modern sociologisk teori, barndomssociologi, behaviorism, utvecklingspsykologi, fenomenologi, teorier om lek, normkritik, etik,

sociokulturell teori, genusstudier, teorier om ledarskap och organisation, kritiska perspektiv på identitet, aktionsforskning, "lesson study" och "learning study" samt lärandeteorier, ramfaktorteori, läroplansteori samt diskursanalys. Detta axplock innefattar återkommande ingredienser, exempelvis i form av sociologisk teori (olika traditioner), normkritik och vetenskapsteori.

Även om sammanställningen inte ger en komplett bild av programmet – som omfattar fler områden och ett mer komplext innehåll utifrån tre inriktningar som nämnts – handlar det om en bredd som ger möjligheter för att genomföra Självständigt arbete, men också innebär utmaningar. Det kan uppstå osäkerhet kring vad som är en teori liksom vad som är en lämplig teori eller utgångspunkt för Självständigt arbete. En genomgång av exempel på teori som förekommer inom grundlära­rprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem, som diskuterats under 2020, ger förståelse för hur olika kurser och institutioner förhåller sig till vad teori är på skiftande sätt. Det som är teori i en kurs definieras annorlunda i en annan kurs. En diskussion om sätt att definiera teorier och se på teori på olika sätt utgör en del i den vägledning som nu erbjuder studenter en samlad bild av teman och skiftande sätt att resonera om teori och vetenskap som förekommer inom programmet (se Cardell, 2021).

Observationer om lärarutbildningens komplexitet och innebörd gällande studier av teori har gjorts av Claes Nilholm (2016). Forskningsförankring av uppsatser i form av självständiga arbeten inom grundlära­rprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem innefattar exempelvis frågor om vad som är relevant *tidigare forskning* och *teori*. Vilka teorier och delar av utbildningsvetenskap, samhällsvetenskap och humaniora utgör relevanta inslag för uppsatsarbeten? Givet betoningen till självständighet och att uppsatser inte styrs gällande ämnesval har studenter inom programmet möjligheter att formulera olika svar, även om de förhåller sig till fritidshemspedagogik – liksom lärargruppens kompetens inom områden av relevans för barn- och ungdomsvetenskap. Lärare har återkommande pekat på möjligheter för studenter att bidra med studier och uppsatser som fokuserar på barn och barndom, i relation till fritidshem. Detta kan lägga grund för kunskapsbidrag inom lärarutbildningen.

En genomgång av 28 självständiga arbeten (VT20) inom grundlära­rprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem visar att barndomssociologi i några fall utgör en utgångspunkt och att sociokulturell teori har ett brett genomslag. Frågor som rör lek, samverkan, undervisning, inkludering och ledarskap är återkommande i dessa arbeten. Möjligheter för studenter att bidra med ny kunskap är något Nilholm också betonar. Det förutsätter att studenter får vägledning och ges ramar, med stöd kring frågor som rör

forskning och arbete med uppsatser. Den nämnda vägledningen är en del i detta arbete, vilken tar fasta på skillnader mellan styrda uppgifter i kortare form i utbildningen och den mer omfattande självständiga uppgift som examensarbetet innebär (se vidare Dysthe, Hertzberg & Hoel, 2011, s. 113–146). Vägledningen visar på styrning även inom Självständigt arbete, men på en annan nivå än tidigare kurser som är tematiskt styrda på andra sätt.

Ett försök att bjuda in studenter till ämnesområden med relevans för fortsatt utveckling inom forskning genomfördes inför vårterminen 2020: ett antal lärare bidrog med rubriker som presenterades för studenterna i samband med att de skulle arbeta fram synopsis, som redogörelse för planerat uppsatsarbete. Lärargruppens förslag samordnades av dåvarande kursansvarig som sedan axlat rollen som pedagogisk ambassadör; och kan ses som en startpunkt för det år då utvecklingsprojektet ägt rum. Försöket motiverades av och grundades i lärargruppens ambitioner om att stärka upp närvaron av två forskningsområden inom ramen för aktuell lärarutbildning: (1) fritidshemspedagogik, samt (2) barn- och ungdomsvetenskap. Resultatet av att bjuda in studenter till ämnen som formulerats av lärargruppen var inte lyckosamt i detta fall: inga studenter kom att behandla de föreslagna uppsatsämnena/rubrikerna. Följande rubriker exemplifierades kortfattat samt beskrevs som del av specifika lärares forskningsintressen: omsorg, förflyttningar, risk(tagande), rekreation, måltider, populärkultur, ”barnet”, vänskap och rumslighet. Kanske var denna kortfattade form och rubriknivå inte vägledande nog eller ett relevant stöd för studentgruppen. Det finns exempel på andra institutioner inom Stockholms universitet som haft framgång i upplägg av delvis liknande slag, med matchning mellan handledares intresse och kompetens och studenter (Institutionen för data- och systemvetenskap, DSV, exempelvis, vilka genom digitalt baserade processer matchar handledare med studenter utifrån ämne; se Karunaratne, *et al.* 2019).

Efter att ha prövat upplägget/erbjudandet som beskrivs ovan intensifierades och utvecklades diskussioner inom lärargruppen och ledning kring huruvida studenter kan och bör vägledas till uppsatsämnen; ska de styras, uppmuntras eller är självständighet i ämnesval central på andra sätt? Diskussionerna utmynnade inte i ett beslut, men indikerar sammantaget att handledare och lärare kan föreslå uppsatsrubriker/-ämnen men att det inte sätts en gemensam ram gällande sådana principer för kursen Självständigt arbete.

Studenter inom grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem genomför ett mindre uppsatsarbete inom ramen för en definierad tematik – konflikthantering och ledarskap – under den fjärde terminen i form av kursen Fritidshemspedagogik IV, 7,5 hp. Tematiken och området fritidshemspedagogik är styrande i kursen. Inom ramen för kursen Självständigt

arbete som är den andra och mer omfattande uppsatskursen utgör fritidshemspedagogik en ram. Kursplanernas ämne anges vara "Utbildningsvetenskap/didaktik allmänt".

Högskoleförordningen anger "fritidspedagogik" som område för utbildningen nationellt, vilket således ger riktning till vad studenter ska behandla inom aktuell lärarutbildning. På flera håll betonas ovan indikerade möjlighet till att som student bidra med kunskap på detta område genom examensarbete. I en studiehandledning vid Linköpings universitet inleds med en betoning till möjligheter: "Eftersom forskningen om fritidshem är relativt begränsad kommer era examensarbeten att utgöra en viktig kunskapsbas i detta fält." (LiU, 2019).

Vid svenska lärosäten tar sig Självständiga arbeten med fokus på fritidshem skilda former. I flera fall är fokus på datainsamling och forskningsliknande upplägg, där studenter självständigt lägger upp arbetet. Detta är det gängse upplägget vid uppsatsarbete inom grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem vid Stockholms universitet. Kursdokument vid svenska lärosäten indikerar att ramarna för genomförande av examensarbete eller Självständigt arbete med fokus på fritidshem ser olika ut: kursplaner betonar empiriska studier och "forskningsproduktion" jämte möjligheter till litteraturstudier, obligatorisk respektive valbar litteratur, ämnen som definieras av studenter alternativt knyts till pågående forskningsprojekt, i några fall nämns partnerskolor och externa uppdragsgivare, med hänvisningar till forskningsdiscipliner och huvudområden som pedagogik och pedagogiskt arbete. Under året har lärare och ledning diskuterats om andra alternativa upplägg såsom litteraturstudier ska uppmuntras och om samarbete med fritidshem kan initieras. Detta utgör fortsatt punkter för diskussion. Aktuell vägledning tar fasta på den form för uppsatser som är etablerad inom institutionen, med empiriska studier och kvalitativ metod även om andra tänkbara arbetssätt och upplägg noteras (Cardell, 2021). Innan studenterna kommer till den punkt att de genomför empiriska undersökningar står de bland annat inför att definiera och motivera sin undersökning.

Att förankra ämnesval i forskning

Studenter inom grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem vid Stockholms universitet skriver inför kursen Självständigt arbete ett så kallat synopsis. Studenter uppmanas att inkomma med underlag inför kursstart. Synopsis utvecklas och behandlas i dagsläget inte inom poänggivande ordinarie kursverksamhet. Inlämning av synopsis motiveras utifrån att möjliggöra tilldelning av handledare till respektive uppsats.

Formen för synopsis är kortfattad och det avsätts i dagsläget inte särskilda lärarresurser för att bedöma eller i detalj kommentera inkomna dokument. Att göra det senare inom ramen för kursledarrollen har prövats, i begränsad omfattning. Det var tidskrävande och innebar en utmaning av flera skäl, i och med att (1) studenter inte ges handledning eller tydlig vägledning till vad ett synopsis är eller ska vara, (2) skriver synopsis under tidspress och inte nödvändigtvis har klart vad de vill arbeta med, där formuleringar av synopsis sker parallellt med annan kursverksamhet, samt (3) det saknas gemensamma definierade kriterier eller riktlinjer för vad som utgör en relevant idé och ett väl fungerande synopsis – inför Självständigt arbete.

Handledare och ledningsfunktioner inom programmet har på olika sätt signalerat att det finns anledning att tänka till kring vilken roll som synopsis ska ha och vilka krav som kan eller bör ställas på studenter inför kursen Självständigt arbete. Vid sidan av att fokusera på vägledning som stöd har möjligheter att införliva synopsis som förberedande arbete i poänggivande och ordinarie kurser som föregår kursen Självständigt arbete diskuterats under året, med en pågående översyn. Till och från har synopsis diskuterats: dess innehåll och roll. Formen har också reviderats på olika sätt. I och med att synopsis innebär en övning med konsekvenser för studenter är möjligheten att utveckla stöd kring detta relevant.

Vägledningen ger nu ett utvecklat svar och stöd för studenter som ska planera en undersökning inom Självständigt arbete. Den ska också användas i den tidiga uppsatskursen med ledarskap och konflikthantering som tematik (se ovan), vilket skapar en grund för att använda vägledningen som resurs i skrivande och utveckling av studenters idéer.

Utifrån formen för synopsis och underlag studenter skickar till kursansvarig har lärare diskuterat om studenter inom programmet är tillräckligt förberedda på vad uppsatsarbete innebär eller om det krävs stöd och mer omfattande vägledning. En möjlighet som vägledningen medger är att låta studenter granska och diskutera synopsis inför kursstart eller i samband med kursstart. Under 2021 prövas detta upplägg och innehåll i handledning och seminarier – i mindre skala – för att utvärdera hur formuleringar kring syfte och teori kan ge verktyg till studenter att bedöma text i manusform (egna och andras). Tanken med utvecklingsprojektets slutprodukt i form av vägledning är därmed att den ska kunna användas som utgångspunkt för studenters diskussioner, handledning liksom för att tydliggöra begrepp vid bedömning. Mer konkret handlar det om stöd till att bedöma hur syfte i en uppsats är rimligt och relevant, liksom frågor som berör vad som är adekvat teori och metod inom fritidshemspedagogik.

Vägledningen

Den vägledning som utvecklats inom ramen för utvecklingsprojektet innefattar beskrivningar av hur kursens lärare och handledare som är verksamma inom avdelningen BUVA vid Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen ser på vetenskapligt förhållningssätt och akademiskt skrivande inom lärarprogrammet. I detta ryms frågor som rör teorier och perspektiv, en överblick kring vad programmet innefattar i form av teorier (av relevans för uppsatsskrivande inom fritidshemspedagogik) och tänkbara undersökningsområden. De senare har sin grund i strimmor som identifierats och behandlats inom ramen för det pedagogiska utvecklingsprojektet.

Ambitionen med ovan nämnda delar är att ge vägledning kring utmanande frågor i arbetet med en uppsats, liksom att ge exempel på lärargruppens idéer om vad som är en bra uppsats: hur den hänger ihop, utifrån syfte, hur den knyter an till aktuell forskning, osv. Det är en således en vägledning som sammanställer och framställer lärargruppens perspektiv i förhållande till högskolepedagogisk litteratur, ämnesdidaktiska texter och texter som formulerar vad fritidshemspedagogik och barn- och ungdomsvetenskap kan vara. Själva formen för vägledningen – utvecklingsprojektets slutprodukt och resultat – grundar sig i ett antal kriterier och områden som lärare och programmets ledning menar är angelägna. Följande har legat till grund för vägledningen:

- Vägledningen ska vara kortfattad och tillgänglig; enkel att navigera och lätt att finna inspiration i, så att den används av studenter i behov.
- Vägledningen ska där det är möjligt hänvisa vidare snarare än att upprepa text som finns på annat håll, i form av kursplaner, studiehandledningar eller viktiga resurser som erbjuds genom bland annat universitetsbiblioteket. Detta för att fungera som en central referenspunkt, som stöd till studenter i att navigera vidare.
- Återkommande frågor rörande syfte och teori behöver adresseras. Detta utifrån fler- och tvärvetenskaplig olikhet som aktualiseras, både i lärargruppen och bland studenter. Detta kan ge tydliga exempel men även öppna för diskussioner om hur exempelvis ett syfte kan/ska/bör formuleras. Att ha en gemensam referenspunkt innebär därmed inte ett i alla delar tydligt definierat facit, men något att inleda diskussioner om – inom lärargruppen liksom i handledningssituationer.
- Hur kursen Själväständigt arbete förhåller sig till fritidshem samt fritidshemspedagogik och olika vetenskapsområden ska framgå.

- Peka på möjligheter och indikera var det är mer/mindre fruktbart att inleda en undersökning.
- En betoning till att det är möjligt att utveckla idéer och slutprodukter av relevans för fritidshemspedagogik som forskningsområde.

Att uppnå dessa ambitioner om en specifik vägledning för studenter som är relevant för lärargruppen och undervisningen inom programmet är möjligt med begränsade medel och gemensamma ambitioner inom lärargruppen och ledningen.

Vad som krävts i detta utvecklingsprojekt har varit en ansvarig och samordnande person med tid i tjänsten att (1) inventera lokala behov vid institutionen/avdelningen och hos lärargruppen som är föränderlig, att (2) sätta dessa i relation till krav och riktlinjer för lärarutbildning med aktuell inriktning och att med (3) intresse för litteraturen söka fokusera på fritidshemspedagogik i relation till en rad mer eller mindre relaterade områden och forskningstraditioner, och en omfattande litteratur som behandlar uppsatsskrivande och handledning.

Att framställa ett dokument för vägledning kring akademiskt skrivande är inte i sig ett unikt projekt. Det existerar som vägledningen visar litteratur som ger stöd till studenter och lärare för handledning och skrivande (Cardell, 2021). I vidare bemärkelse kan texter av denna typ förstås som en del av en kunskapsinfrastruktur, som innefattar resurser i form av saker, nätverk och människor som ägnar sig åt tankeverksamhet och reflektion vilket möjliggör olika former av publikationer (se Bowker, 2017). En sådan infrastruktur involverar inte bara lärare och studenter i handledningssituationer utan också olika resurser och aktörer inom biblioteket på Stockholms universitet, innehåll och lärdom från tidigare kurser – samt från 2021 en vägledning som i dokumentform erbjuder stöd och information.

Vägledningen innehåller en samlad referenslista och resurser, ger överblick och erbjuder svar på återkommande frågor. Därmed kan den begränsa osäkerhet och ge svar på frågor där tydlighet är möjlig, samt aktualisera frågor av relevans för fritidshemspedagogik och den specifika utbildningens uppsatskurser. Genom formuleringar på ämnes- och institutionsspecifik nivå erbjuder vägledningen svar av en annan karaktär än framställningar som riktas till studenter eller till handledare generellt. Just detta gör en rad titlar som refereras (Cardell, 2021). Vägledningen sammanställer och synliggör således inte bara studenter och handledare i relation till ämne/huvudområde utan bidrar också med tydlighet kring helhet samt utbildningsledningens perspektiv på kurser inom ramen för en mer omfattande helhet – som definieras av lärare liksom av studenter.

Slutord

Genom möten som inbegriper lärare inom uppsatskurser samt andra delar av grundlära­r­pro­gram­met med inriktning mot arbete i fritidshem har utvecklingsmöjligheter och behov av vägledning till studenter uppmärksam­mats. Självständigt arbete har genom detta utvecklingsprojekt erbjudit perspektiv på programmet liksom på frågor kring vad vi menar – i rollen som lärare – med teori, analys och syfte i vår undervisning inom ramen för ett lärarprogram och i vissa fall även i vår egen forskningsverksamhet. Att fokusera på forskningsförankring och kursen Självständigt arbete är inte det enda resultatet av det pedagogiska utvecklingsprojektet.

Resultatet av det här presenterade utvecklingsprojektet är en konkret produkt: en ämnesspecifik, sammanhållen, kortfattad och exemplifierande vägledning som både är relevant för studenter och lärare – nu och under en längre tid framöver (se Cardell, 2021). Vid sidan av denna produkt initierar det pedagogiska utvecklingsprojektet också en process som nu tar vid: utifrån det arbete som konkretiserats som en vägledning kan nya frågor aktualiseras; kanske också nya utvecklingsambitioner som synliggörs utifrån observationer av strim­mor, teman och återkommande teorier som förekommer inom utbildningen. Flera initiativ och möjligheter har tagits och följer på det arbete som här inletts: med ambitioner om att vägleda studenter från första terminen till den sista på ett tydligt sätt i förhållande till vad forskning och vetenskap är, samt att visa på vilka möjligheter och begränsningar liksom krav som ställs inom ramen för uppsatskurser under programmets gång (från en mindre till en mer omfattande kurs).

Utifrån återkommande diskussioner med kursansvariga, studierektor och programansvarig inom grundlära­r­pro­gram­met med inriktning mot arbete i fritidshem ges en samstämmig bild av att vi kan och bör utveckla former för akademiskt skrivande och förberedelser inför Självständigt arbete. I detta har nämnda vägledning liksom arbetet med synopsis en roll att spela. Att arbeta fram synopsis är inte helt enkelt, då det handlar om att på några rader definiera vad som är ett intressant och relevant ämne för en uppsats. Att göra detta handlar om att kunna betona den nyfikenhet liksom osäkerhet som är en del av forskning (se Nowotny, 2008, 2015) men också att utgå från formalia och ramar för hur något formuleras.

En student kommenterade vid ett tillfälle att en mall som används ska ”fyllas i”. Det skapade funderingar om studenten uppfattat uppsats som något liknande en blankett. Att

arbeta med en uppsats kan jämte kreativa, nyfikna och osäkra inslag säkert handla om att följa och fylls i ramar på ett korrekt sätt. Frågor av detta slag och indikationer på rätt och fel förekommer också i litteraturen som bearbetats inom det pedagogiska utvecklingsprojektet och som behandlas i *Akademiskt skrivande och vägledning till uppsatsarbete* (Cardell, 2021). Mona Blåsjö och Hans Strand (2005, s. 80–81) noterar en omfattande litteratur om uppsatsskrivande och att denna fokuserar bland annat tekniska frågor, formalia och övergripande riktlinjer – vilka sedan studenten har att förhålla till både ämne och lokala institutionsriktlinjer/-instruktioner. Den typ av litteratur de beskriver är sällan ämnesspecifik. Detta förstås här i relation till utvecklingsprojektets slutprodukt, vägledningen med sitt fokus på ämnet fritidshemspedagogik, inom en institution (BUV) och betoning av möjliga kunskapsbidrag som hämtar inspiration från specifika lokala överväganden/diskussioner och berör övergripande mer allmängiltiga vetenskapliga frågor. Blåsjö och Strand (2005, s. 83) argumenterar för att studenter behöver stöd och träning utifrån medvetna strategier. Den vägledning som beskrivits i denna rapport kan på ett praktiskt sätt knytas till ett sådant arbete, med övningar som handlar om uppsatsens olika delar liksom dess helhet.

Genom detta utvecklingsprojekts förankring i Centrum för universitetslärarutbildnings (CeUL) har det skapats möjlighet att diskutera olika institutioners och lärares förhållningssätt till uppsatsarbete. Det har i dessa samtal framgått att det finns olika sätt att se på studenters kompetenser och möjligheter, samt frågor som rör huruvida uppsatsämnen bör styras eller vara friare för att betona självständighet. Dessa frågor har lyfts inom Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen. Diskussioner låter sig summeras i en ambition om att studenter i det aktuella lärarprogrammet ska bedriva studier med relevans för forskning inom institutionen och det vidare området fritidshemspedagogik. Studenterna är självständiga och för att ge stöd i deras arbete är det viktigt med stöd och information som synliggör ramar och vad lärargruppen identifierat som lovande vägar framåt.

Under året har ett antal lovande ämnen och möjligheter för uppsatsämnen diskuterats jämte teman som på mer övergripande nivå kan ge riktning till studier inom kursen Självständigt arbete. Det handlar här om att ta fasta på forskning som är relevant för lärarprofession men som också förankras i kompetens som finns inom institutionen. En återkommande möjlighet är att studera barn och barndom, där studenter liksom handledare kan ha anledning att teoretisera och forska om frågor som rör barn, profession och lärarutbildning på nya, utmanande och viktiga sätt (se Sonu & Yoon, 2020). För detta är institutionen med dess lärargrupp väl rustad, med utgångspunkt i forskares empiriska och kritiska studier av barn och unga, engagemang i lärarutbildning och ambitioner att utveckla

det fritidshemspedagogiska området.

Det pedagogiska utvecklingsprojektet har skapat möjligheter att samla ihop trådar inom ett grundlära­r­pro­gram för att definiera ambitioner och vägledning för studenter och lärare; samt att vi utifrån gemensamt arbete med definitioner av centrala delar inom en viktig kurs i ett lära­r­pro­gram kan utveckla detta. Att arbeta med definitioner och att mötas kring det aktuella grundlära­r­pro­grammet har inneburit fokus på en rad frågor inom högskolepedagogik, akademiskt skrivande och vetenskapsteori, som inbegriper tematiker från forskningsfront till studenters första bekantskap med uppsatsarbeten, vidare till den roll ledningsfunktioner spelar i förhållande till handledningspraktik.

Referenser

- Blåsjö, M., & Strand, H. (2005). Studenternas examensarbeten. I: Svenska språknämnden (Red.), *Textvård: att läsa, skriva och bedöma texter* (s. 73–84). Norstedts akademiska förlag.
- Bowker, G. C. (2017). How Knowledge Infrastructures Learn. I: P. Harvey, C.B. Jensen, & A. Morita (Red.), *Infrastructures and Social Complexity: A Companion* (s. 391-403). Routledge.
- Cardell, D. (2021). Akademiskt skrivande och vägledning till uppsatsarbete. Stockholm University Open Educational Resources. Online resource.
<https://doi.org/10.17045/sthlmuni.14141285.v1>
- Dysthe, O., Hertzberg, F. & Hoel, T.L. (2011). *Skriva för att lära: skrivande i högre utbildning* (2:a uppl.). Studentlitteratur.
- Haikola, L. & Svenningsson, S. (2020). Om pedagogisk ledning i högre utbildning. I: M. Alvesson & S. Svenningsson (Red.), *Ledning och (sned-)styrning i högskolan* (s. 129-156). Studentlitteratur.
- Hall, P., Leppänen, V. & Åkerström, M. (2019). *Mötesboken: tolkningar av arbetslivets sammanträden och rosévinsmingel. Égalité*.
- Jahnke, A. (2019). *Utveckla utbildning: vetenskaplig grund, beprövad erfarenhet, tyst kunskap*. Liber.
- Johansson, T. & Sorbring, E. (Red.). (2018), *Barn- och ungdomsvetenskap: grundläggande perspektiv*. Liber.

- Karunaratne, T., Hansson, H., & Aghaee, N. (2019). The effect of multiple change processes on quality and completion rate of theses: a longitudinal study. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 26(2), 184-201.
- LiU (2019). Examensarbete i fritidspedagogik. Lärare i fritidshem. Vt 2019. Linköpings universitet (<https://liu.se/download/coursedocument/be501d37-f1da-4268-a203-42a6de993c51/Studiehandledning.pdf>)
- Magnusson, J., & Zackariasson, M. (2019). Student independence in undergraduate projects: different understandings in different academic contexts. *Journal of Further and Higher Education*, 43(10), 1404–1419.
- Nilholm, C. (2016). *Teori i examensarbetet: en vägledning för lärarstudenter*. Studentlitteratur.
- Nowotny, H. (2008). *Insatiable Curiosity*. MIT Press.
- Nowotny, H. (2015). *The Cunning of Uncertainty*. Polity.
- Sonu, D., & Yoon, H. (2020). Culturally Constructed Childhood (s): Expanding the Meaning of the Child in Teacher Education. *The New Educator*, 16(2), 101-105.
- Willig, R. (2009). *Umyndiggørelse*. Hans Reitzels Forlag.

Stockholm University 106 91 Stockholm, Sweden
Tel +46 (0)8-16 20 00 www.su.se info@su.se

